

Bölüm 3

DİYARBAKIR / SALAT TEPE ORTA TUNÇ ÇAĞI İNSANLARI

Okşan BAŞOĞLU¹

Giriş

Farklı zaman dilimlerinde ve farklı coğrafik bölgelerde yaşamış eski Anadolu toplumlarına ait iskelet kalıntılarının incelenmesiyle bu toplumlar hakkında önemli bilgilere ulaşılabilmektedir. Çeşitli dönemlerde yaşamış toplumların demografik ve morfolojik yapıları, bazı hastalıkların kemiklerde bıraktığı izlerden yola çıkarak sağlık durumları, beslenme pratikleri, yaşam tarzları, kültürel alışkanlıkları, non-metrik karakterlere bakılarak biyolojik ve genetik yakınlık-uzaklık gibi konular hakkında daha detaylı bilgi sahibi olunabilmektedir. Eski Anadolu toplumlarıyla ilgili son yıllarda artan paleoantropolojik çalışmalar tarih boyunca Anadolu'da yaşamış insanların beslenme ve yaşam tarzları, ekolojik ortamları, karşılaştıkları hastalıklar ve demografik yapıları, kültürel alışkanlıkları gibi konular hakkında daha fazla bilgi edinilmesine olanak vermiştir. Az sayıda iskelet materyalinin ele geçtiği ve dolayısıyla da insanları hakkında daha az bilgi elde edilen bir dönem olan Tunç Çağı ve bu döneme tarihlendirilen Salat Tepe insanların antropolojik özelliklerinin ortaya konulması bu açıdan oldukça önemlidir.

Materyal

Diyarbakır ili, Bismil ilçesi sınırları içerisinde yer alan Salat Tepe, Salat Çayının kuzey terası üzerine kurulmuş önemli bir yerleşim alanıdır. Bu çalışmaya konu olan insan iskeletleri, Salat Tepe'de İhsu Barajı göl alanı altında kalan kültür varlıklarının korunması projesi kapsamında 2011 ve 2012 yılı kurtarma kazılarında ele geçmiştir. Kazılar, Diyarbakır Müze Müdürlüğü başkanlığı ve Kocaeli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. A. Tuba Ökse'nin bilimsel başkanlığı altında yürütülmektedir. Çalışmayı, Salat Tepe Orta Tunç Çağı tabakalarından açığa çıkarılmış 7 mezardan ele geçen toplam 12 birey üzerinde yapılan paleoantropolojik analizler oluşturmaktadır. Yapılan yüzey araştırmalarında bulunan seramiklere göre höyü-ğün, Erken Kalkolitik' den Helenistik Dönem sonlarına kadar iskan edildiği ortaya çıkmaktadır. M.S. 7. yüzyıldan itibaren yerleşme olmayıp tepenin mezarlık olarak kullanılmış olduğu belirtilmektedir. Orta Tunç Çağı'na tarihlenen mezar ve gömülerde, ölü gömme adetleri açısından bir bütünlük vermemektedir (Ökse 2005; 2009; 2012a; 2012b; 2014).

¹ Prof. Dr. Okşan Başoğlu, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Teknikokullar, Beşevler/Ankara. E-posta: oksanbasoglu@gmail.com

Kaynakça

- ACSADI, G. Y. & Nemeskeri, J. (1970). *History of Human Life Span and Mortality*, Macaristan: Budapeşte.
- AÇIKKOL, A. (2000). *Küçük Höyük Eski Tunç Çağı İnsanlarının Paleoantropolojik Açından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- ANGEL, J.L. (1970). Human Skeletal Remains at Karataş. *American Journal of Archaeology*, 74, 253-259.
- ATAMTÜRK, D. & DUYAR, İ. (2010). Resuloğlu Erken Tunç Çağı Topluluğunda Ağız ve Diş Sağlığı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Dergisi/ Journal of Faculty of Letters*, 27: 1, 33-52.
- BAŞOĞLU, O., AKÇAY, A., GÖZLÜK KIRMIZIOĞLU, P., GÖKKOYUN, S. & ŞENER, T. (2013). Diyarbakır / Aşağısalat Höyüğü İskeletleri. *Olba Dergisi*, 21, 27-44.
- BERRY, A. C. & BERRY, R. J. (1967). Epigenetic Variation in the Human Cranium. *J. Anatomy*, 101(pt2), 361-379.
- BOUVILLE C., CONSTANCE WESTERMANN T.S., NEWELL R.R. (1983). Les Restes Humains Mésolithiques de l'Abri Corbille, Istres (Bouchesdu Rhone). *Bulletins et Memoires de la Societed'anthropologie de Paris*, 13, 89-110.
- BROTHWELL, D. (1972). *Digging up Bones*. London, Great Britain: BAS Printers Ltd.
- BUIKSTRA, J. E. & UBELAKER, D.H. (1994). *Standarts for Data Collection from Human Skeletal Remains*. Arkansas Archaeological Survey Research Series, 44, Fayetteville, Arkansas.
- ÇIRAK A., KARAÖZ ARIHAN S., ERKMAN A.C. & ÇIRAK M. (2014) , "Epigenetic Features Of Human Skulls From Datca-Burgaz Excavations", *Mediterranean Archaeology and Archaeometry (MAA)*, 14:1, 13-24.
- ERDAL, Y.S. (2000a). Eski Anadolu Toplumlarında Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 43, 5-19.
- ERDAL, Y.S. (2000b). Antandros İnsanlarında Ağız Sağlığı. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, 1, 45-55.
- ERKMAN, A. C., ŞİMŞEK N., ÇIRAK A. & KARAÖZ ARIHAN S. (2008). Karagündüz ErkenDemir Çağı Toplumunda Ağız ve Diş Sağlığı. 23. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 141-156.
- GÖZLÜK, P., YILMAZ H., YİĞİT A., AÇIKKOL A. & SEVİM A. (2003). Hakkari ErkenDemir Çağı İskeletlerinin Paleoantropolojik Açından İncelenmesi. 18. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 31-40.
- GÜLEÇ, E. (1989). Paleoantropolojik Verilere Göre Eski Anadolu Bireylerinin Boy Açısından İncelenmesi. 5. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 147-160.
- GÜLEÇ E. & DUYAR İ. (1993). Panaztepe M.Ö. 2. Bin ve Roma Dönemi İskeletlerinin Antropolojik Analizi. *Antropoloji*, 13, 179-206.
- HILSON, S. (1990). *Teeth*. New York, USA: Cambridge University Press.
- İŞCAN M.Y., LOTH SR. & WRIGHT RK. (1984). Age Estimation from the Ribby Phase Analysis: White Males. *Journal of ForensicScience*, 29, 1094-1104.
- İŞCAN, M.Y., LOTH S.R. & WRIGHT R.K. (1985). Age Estimation from the Ribby Phase Analysis: White Females. *Journal of ForensicScience*, 30, 863.
- KROGMAN, W.M. & İŞCAN M.Y. (1986). *The Human Skeleton in Forensic Medicine*. Illinois, USA: Charles C Thomas Publisher Ltd.
- MAAT, G. J. R. & VAN DER VELDE, A. (1987). The Caries-Attrition Competition. *International Journal of Anthropology*, 2: 4, 281-292.
- OLIVIER, G. (1969). *Practical Anthropology*. Illinois, USA: Charles C. Thomas Publisher.
- ORTNER, D. J. & PUTSCHAR, G. J. (1985). *Identification of Pathological Conditions in Human Skeletal Remains*. Washington DC: Smithsonian Institution Press.
- ORTNER, D. J. (2003). *Identification of Pathological Conditions in Human Skeletal Remains*. Londra: Academic Press.
- ÖKSE, A. T. (2014). "Salat Tepe and its Vicinity in the Middle Bronze Age: Stratigraphical Sequence and Ceramic" The Archaeology of Political Space: The Upper Mesopotamian Piedmont in the Second Millennium BCE, Topoiseries. Berlin Studies of the Ancient World (Ed. Dominik Bonatz). Berlin: 151-166.
- ÖKSE, A. T. (2012a). "Salat Tepe Orta Tunç Çağı Mezarları". *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 15, 47-69.
- ÖKSE, A. T. (2012b). *Salat Tepe Orta Tunç Çağı Mezarları* (Yayınlanmamış Rapor). ÖKSE, A. T. (2009). Salat Tepe Kazısı 2005 Yılı Sonuçları: Stratigrafi ve Anıtsal Orta Tunç Çağı Yapısı. *Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Dergisi*, 27, 5-9.
- ÖKSE, A. T. (2005). Salat Tepe Kazılarının Stratigrafik Sonuçları. *Belleten*, LXIX-256, 781-800.

Sosyal Bilimler Tarih ve Sanat

- ÖZBEK, M. (1984). Etude Anthropologique des Restes Humaines de Hayaz Höyük. *Anatolica*, 11, 155-168.
- ÖZBEK, M. (2007a). *Dişlerde Zamanda Yolculuk*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- ÖZBEK, M. (2007b). *Dünden Bugüne İnsan*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- ÖZCEBE, H. (2006). Çocukluk Dönemleri ve Çocuk Sağlığının Değerlendirilmesi. Ed. Güler, Ç., L. Akın, *Halk Sağlığı: Temel Bilgiler*, 325-335. Ankara: H.Ü. Yayınları.
- PEARSON, K. (1899). Mathematical Contribution on the Theory of Evolution on the Reconstructions of the Stature of Prehistoric Races. *Philosophical Transaction of the Royal Society*, 192, 169-224.
- SEVİM A., YILMAZ H. & AÇIKKOL A. (2004). Çavlum İskeletlerinin Paleoantropolojik Analizi. I. Uluslararası Dünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu – Siyasal, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapı. *T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1631, Edebiyat Fakültesi Yayınları*, No: 21, 337-355.
- STUART-MACADAM, P.L. (1992). Diet, Demography and Disease: Changing Perspectives on Anemia. Ed. Aldine De Gruyter, *Anemia in Past Human Populations*, 151-170. New York.
- TROTTER, G. & GLESER, G.S. (1952). Estimation of Stature from Long Bones of American Whites and Negroes. *American Journal of Physical Anthropology*, 10, 463-514.
- WEA (Workshop of European Anthropologists). (1980). Recommendation for age and sex diagnosis of skeletons. *Journal of Human Evolution* 9:517-549.
- WHITE, T. & FOLKENS, P.A. (1991). *Human Osteology (first edition)*. San Diego, California: Academic Press.
- WHITE, T. & FOLKENS, P.A. (2005). *The Human Bone Manual*, San Diego, CA: Elsevier Academic Press.
- YILMAZ, H. & AÇIKKOL, A. (2003). Kütahya Ağızören İskeletlerine Ait Dişlerin İncelenmesi. *Antropoloji*, 17, 71-108.
- YİĞİT A., GÖZLÜK P., ERKMAN A.C., ÇIRAK A. & ŞİMŞEK N. (2005). Altıntepe Urartu İskeletlerinin Paleoantropolojik Açısından Değerlendirilmesi. *20. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 79-90.
- YİĞİT A., GÖZLÜK KIRMIZIOĞLU P., İBİŞ R. & SEVİM EROL A. (2010). Çankırı Salur Erken Tunç Dönemi İnsanları, 26. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 273-291.